

Gegraveerd glas 'Vivat de Houtnegotie'

Glas: de Nederlanden

Gravering: Meyden Visser (Dordrecht 1751 - ca. 1784 Batavia [Jakarta])

Huis Van Gijn
Dordrecht

1772. Helder, kleurloos en opaak wit glas, H 22,4 cm, D 11,0 cm

Gravure gesigneerd en gedateerd, op de kelk: Meyden Visser 1772

Inscriptie, op de kelk: *Vivat de Houtnegotie*

Herkomst: Particuliere collectie, via kunst- en antiekhandel Frides Laméris, Amsterdam (2010)

Eeuwenlang is de handel in hout voor Dordrecht van zeer grote betekenis geweest. Huis Van Gijn, dat een belangrijke stadshistorische collectie bezit, kon met steun van de Vereniging Rembrandt in 2010 een bijzonder gegraveerd glas aankopen dat hieraan herinnert.

Sinds de Middeleeuwen zakten houtvloten met een bemanning van soms wel 80 tot 120 mensen stroomafwaarts naar Dordrecht. Daar werden de vloten onttakeld en werd het hout geborgen in balkgaten (ondiepe watergaten waarin hout werd bewaard voor verdere verwerking) voordat het ter veiling kwam. Deze handel heeft tot het begin van de 20ste eeuw velen in Dordrecht een broodwinning bezorgd. De bouw van de talrijke houtzaagmolens en het ontstaan van de scheepsbouw rond de stad waren een direct gevolg van de beschikbaarheid van het eikenhout uit gebieden langs de Rijn en haar zijrivieren.

Deze belangrijke bedrijfstak heeft in Dordrecht slechts weinig sporen achtergelaten. De houtzaagmolens zijn in de loop der tijd gesloopt en vrijwel alle balkgaten zijn volgestort en bebouwd tijdens de grote uitbreiding van de stad in de vorige eeuw.

GEGRAVEERD GLAS

De nieuwe aanwinst is een tastbare getuige van deze ooit zo belangrijke houthandel. Het grote glas – het is ruim 22 centimeter hoog – bestaat uit een forse cuppa op een stam met een voet. In de stam is een dubbele, opaalwitte spiraal gesmolten. Het glas vertegenwoordigt een type dat in de Nederlanden werd gemaakt in het derde kwart van de 18de eeuw. Ons glas is in 1772 in Dordrecht met een diamantstift bewerkt door Meyden Visser.

Over deze Meyden Visser is niet veel informatie bewaard. Hij werd in 1751 in de Augustijnenkerk te Dordrecht gedoopt als zoon van de makelaar Joost Visser en Johanna van Rheenen. Een van de weinige bekende details over zijn leven is dat hij in 1782 werd beschuldigd van 't inslaan van glazen en andere geweldenarijen in de vroege ochtendstond van zaterdag 2 maart van dat jaar'. Op 4 maart moest hij zich hiervoor verantwoorden voor de schout. Visser bleek ondertussen dienst te hebben genomen bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie en was al op weg naar Indië, waar hij omstreeks 1784 in Batavia overleed. Het aangekochte glas is voor zover bekend het enige dat zijn naam draagt.

Op de kelk van het glas heeft Visser het wapen van Dordrecht aangebracht. In plaats van een gebruikelijke schildvorm is het wapenteken, een zilveren staande balk op een rood veld, opgenomen in een cartouche die wordt vastgehouden door twee griffioenen. Onder de voorstelling heeft de graveur in dunne schrijffletters het glas gesigneerd en gedateerd. Op de andere kant

Vignet met het stadswapen van Dordrecht

Onbekende graveur

1773. Houtsnede, 4,7 x 8,2 cm

HUIS VAN GIJN, DORDRECHT

**'Het sloopen der houtvloten
voor de stad Dordrecht'**

J.E. Grave naar J. Bulthuis

Ca. 1788. Gravure, 15,3 x 21,5 cm

HUIS VAN GIJN, DORDRECHT

Gegraveerd glas 'Anno 1765

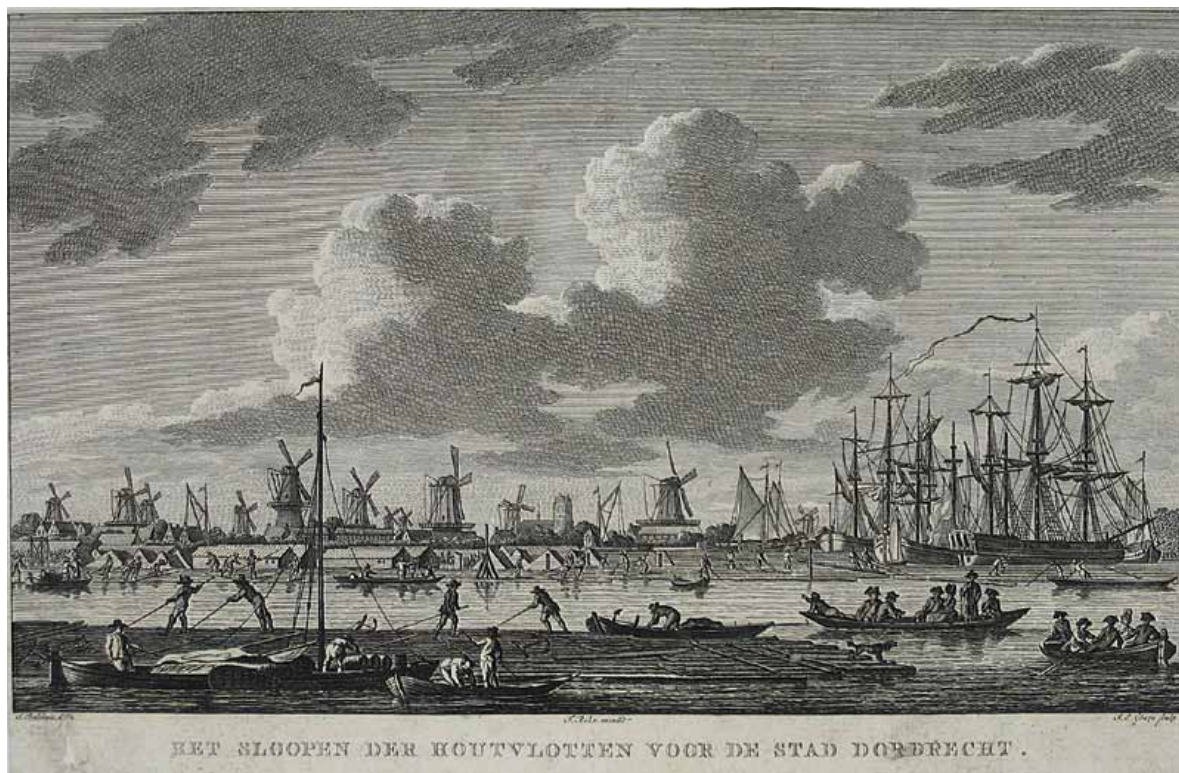
Vivat Antony Terwen'

Hendrik Scholting

1765. Glas, H 20 cm D. 10,5 cm

HUIS VAN GIJN, DORDRECHT

(in bruikleen van een particuliere verzameling)

van de kelk heeft Visser in kapitalen de tekst 'Vivat de Houtnegotie' gekalligrafeerd.

Als voorbeeld voor het stadswapen heeft Visser een vignet gebruikt. Dit vignet sierde van 1699 tot ongeveer 1860 al het officiële stedelijke drukwerk – meestal stedelijke verordeningen. Wordt een afdruk van dit vignet aan de binnenzijde van het glas achter het gegraveerde stadswapen gehouden, dan blijkt dat Visser het wapen met behulp van dit vignet op het glas heeft aangebracht: vorm en formaat komen exact overeen. Van de hoofdletters die voor de inscriptie zijn gebruikt is de bron nog niet achterhaald. De stijl van de kapitalen en hun versierende elementen doen sterk denken aan een bepaald type drukletter dat rond 1600 in gebruik was.

Vivat de houtnegotie, leve de houthandel. Dit is de wens die werd uitgesproken bij de toast of in gedachte werd gehouden bij het uitdrinken van het glas. Dit type gegraveerde glazen werd gebruikt bij bijzondere gelegenheden. Bij een bedrijf bijvoorbeeld, nadat de boekhouding was gecontroleerd en in orde bevonden. Tijdens de gebruikelijke, afsluitende feestelijke maaltijd ging het glas dan rond.

DORDTSE GLASGRAVEURS

Meyden Visser was niet de enige inwoner van Dordrecht die in de 18de eeuw, naast zijn ambacht of dagelijkse werkzaamheden, de kunst van het graveren op glas als liefhebberij heeft uitgeoefend. Een belangrijke impuls moet zijn uitgegaan van de in Rotterdam geboren, maar sinds 1726 in Dordrecht wonende Frans Greenwood (1680-1763). Greenwood wordt algemeen gezien als de uitvinder van de stippeltechniek, die hij toepaste op glas. Bij deze techniek ontstaan door de stipjes dichter of juist minder dicht bij elkaar te plaatsen prachtig genuanceerde overgangen van lichte en donkere partijen in plastische figuren. Greenwood's stippeltechniek vond in Dordrecht veel navolging. De schilders Aert Schouman (1710-1792), Jacobus van der Blijck (1736-1814) en Gillis Hoolaart (1731-1816) hebben zich deze techniek eigen gemaakt, hoewel geen van drieën ooit het niveau van Greenwood heeft geëvenaard.

De meer gebruikelijke lijngravure, waarin Meyden Visser werkte, werd ook gebezigd door zilversmid en stadgenoot Willem Dietze (1736-1794). De kalligrafische traditie werd binnen Dordrecht voortgezet door de

vermogende grofsmid Hendrik Scholting (1710-1780), die vrijwel uitsluitend heilwensen op glazen en ruiten heeft gekalligrafeerd. Heilwensen op de stad Dordrecht, de stadhouder, de schutterij en particuliere personen en bedrijven. Een voorbeeld is het glas dat Scholting voorzag van het opschrift: 'Anno 1765 Vivat Antony Terwen 't Welvaren van de Hout Negotie Hk Scholtingh Mr Smit'. Er zijn in het 18de-eeuwse Dordrecht dus meer glazen met spreuken op de houthandel gemaakt. Dit door Scholting bewerkte exemplaar, dat tot voor kort onbekend was, heeft Huis Van Gijn onlangs in langdurig bruikleen verkregen uit een particuliere verzameling.

Gezien de populariteit van het graveren van glazen in Dordrecht is het niet verwonderlijk dat ook Meyden Visser zich is gaan oefenen in het hanteren van de diamantstift. Dankzij de verwerving van zijn enig bekende glas is er nu niet alleen een blijvende herinnering aan Vissers werk in de stadscollectie, maar wordt ook de herinnering aan de belangrijke rol die de houtnegotie in Dordrecht innam versterkt ♦-

Chris de Bruyn
Conservator toegepaste kunst

Kunstvragen

Fusien Bijl de Vroe (55)

Directeur Vereniging Rembrandt

Wat is uw eerste kennismaking met kunst?

'Mijn eerste bewuste museumbezoek was op mijn achtste. Met een tante die in Amsterdam woonde ging ik naar een tentoonstelling van Boucher in het Rijksprentenkabinet. Door het samen kijken naar die prachtige tekeningen durfde ik opeens van alles te zeggen tegen die tante waar ik eigenlijk een beetje bang voor was.'

Herinnert u zich nog uw eerste kunstreproductie?

'Dat was een reproductie van een roodkrijttekening van Leonardo da Vinci, van een oude man met een baard. Die heb ik gekocht toen ik op zestienjarige leeftijd met mijn moeder in Florence was.'

Wat is uw eerste kunstaankoop?

'Bij een bezoek aan de Dordtse impressionist Daan Muehlhaus voor een interview, mocht ik een keuze maken uit zijn werk. Hij opende een kast waarin vijf bakken stonden met houten paneeltjes, de één nog mooier dan de andere. Ik kon niet kiezen! Het werd uiteindelijk een schilderijtje van drie open pioenrozen in een glas tegen een zwarte achtergrond.'

Naar welk museum gaat u graag terug?

'Een museum waar ik altijd word geraakt is het Kröller-Müller. Dat heeft als missie de bezoekers te midden van rust en ruimte de kans te bieden "om oog in oog met kunstwerken, zich te concentreren op de immateriële kant van het bestaan". Dat is voor mij de essentie van kunst. En voor mij maakt het Kröller-Müller Museum die missie waar.'

Welke aankoop voor welk museum zou u graag willen steunen?

'Ik heb geen specifiek werk in mijn hoofd. Het is niet zozeer één bepaalde aankoop, maar vooral om de passie en de kennis en de energie die vrijkomen als een nieuw werk een museum binnenkomt, dat ik wil steunen.'

Welk werk zou u graag met iedereen willen delen?

'Ik heb niet zo veel museaals in huis, mag ik daar een abstract antwoord op geven? Wat ik het liefst zou willen delen is de rust en de dialoog die je kunt vinden door en met kunst. Het kijken, het genieten. Voor mij is dat een ongelooflijke meerwaarde.'